

УДК 336.43

Ж. Гарбар, канд. екон. наук, доц. (Вінницький торговельно-економічний ін-т КНТЕУ), В. Гарбар, канд. екон. наук, доц. (Вінницький торговельно-економічний ін-т КНТЕУ), А. Нікітшин, канд. екон. наук, доц. (Вінницький торговельно-економічний ін-т КНТЕУ)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається вплив податкової системи на соціально-економічний розвиток України. Акцентується увага на основних цілях податкової політики. Пропонується перелік заходів, покликаних сприяти реалізації стимулюючої фіскальної політики.

Ключові слова: податкова політика України, фіскальна політика, пільгове оподаткування, соціально-економічна політика держави.

В статье рассматривается влияние налоговой системы на социально-экономическое развитие Украины. Акцентируется внимание на основных целях налоговой политики. Предлагается перечень мер, призванных способствовать реализации стимулирующей фискальной политики.

Ключевые слова: налоговая политика Украины, фискальная политика, льготное налогообложение, социально-экономическая политика государства.

In the article influence of the tax system is examined on socio-economic development of Ukraine. Attention is accented on the primary purposes of tax policy. The list of measures, called instrumental in realization of stimulant fiscal policy is offered.

Keywords: Ukraine's tax policy, fiscal policy, preferential taxation, socio-economic policy.

У сучасних умовах розвитку суспільства проблеми реформування податкової системи хвилюють і стосуються кожного громадянина нашої країни, а тому дуже важливо розумітися на природі податків, їх внутрішній сутності, механізмі впливу на розвиток суспільства. Тривалий час держава, реалізуючи фінансову політику, первинно визначала структуру і величину витрат бюджету, а вже потім податковий курс на поточний бюджетний рік: встановлювалися нові податки, змінювалися ставки існуючих, визначалася політика пільгового оподаткування, тобто податки розглядалися із суто фіскальної точки зору.

У сучасних економічних умовах податкова політика в Україні, як і у більшості розвинутих країн світу, є невід'ємним структурним елементом соціально-економічної політики, яку проводить держава, а тому дослідження у даному напрямку є актуальними.

Важливість розв'язання соціально-економічних проблем у комплексі з податковою політикою в Україні та її подальшим реформуванням розглядається в працях вітчизняних вчених: В. Андрущенко, В. Базилевича, О. Василика, В. Вишневського, О. Данілова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Лютого, В. Мельника, В. Опаріна, А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Федосова та ін.

Метою статті є розкриття механізму впливу податкової системи на соціально-економічний розвиток України.

Фінансова наука набула довшої форми лише тоді, коли почала досліджувати податки – найпрадавнішу форму фінансових відносин між громадянами та державою. Вони, з одного боку, є матеріальною основою втілення в життя рішень органів державної влади, а з другого – важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку. Саме податки, виконуючи провідну роль в державній економічній політиці, дають змогу наповнити останню матеріальним змістом, що знаходить своє вираження в якісному виконанні всіх запланованих і непередбачуваних заходів, спрямованих на забезпечення функціонування суспільства як єдиного соціально-економічного утворення.

Існує багато вагомих і другорядних аргументів, які свідчать на користь супротивникам податкового регулювання, а саме:

- високі ставки податків, спрямовані на перерозподіл доходів, змушують платників податків приховувати свої доходи і порушувати діюче законодавство;
- механізм адміністрування податків вносить свої корективи в приватне життя індивіда, а підприємця змушує викривати комерційні секрети ведення успішного бізнесу, що підтверджується значним відтоком податкових кадрів у бізнес-структури;

- високе та несправедливе, з точки зору маєтних платників, оподаткування призводить до витоку капітальних активів з країни, уповільнюючи економічний розвиток.

Податок є фінансовим інструментом, який використовують тією чи іншою мірою всі без винятку держави світу для управління суспільними відносинами, методом непрямого впливу на вітчизняного і зарубіжного товаровиробника. Слугуючи суспільним інтересам громадян та корпоративному бізнесу, розміри податкових надходжень, ставок оподаткування є вагомими індикаторами ступеня розвитку економіки та її ефективного функціонування.

Внутрішня сутність та соціально-економічний зміст податків чітко проявляються через їх функції, тобто напрям дії, спосіб вираження притаманних їм якостей. Беручи до уваги багатогранність думок вчених-економістів сам розвиток системи оподаткування історично визначив та закріпив три базові функції податків: фіскальну, контролюючу (регулюючу), розподільчу (соціальну).

В нашому дослідженні акцентуємо увагу на дві останні. Через контролюючу функцію держава проводить політику контролю та регулювання економічної поведінки індивідів з метою збалансування макро- і мікроекономічних показників. Розподільча функція зводиться до створення і підтримки соціальної рівноваги в суспільстві шляхом впливу на співвідношення між доходами різних соціальних груп, що випливає із функції держави, спрямованої на перерозподіл доходів та виконання соціальних програм.

Зарубіжні дослідження податків, їх місця у державній політиці є дещо ширшими, ніж у вітчизняній науці, де вони використовуються на практиці головним чином як фіскальний інструмент. Поряд із фіскальною функцією за податками закріплена та широко використовується економічна функція, яка має сприяти економічному зростанню, монетарній стабільності, повній зайнятості, обмеженню інфляції, та соціальна або розподільча функція, спрямована на зменшення нерівності в розподілі доходів.

На нашу думку, всі функції податків мають бути взаємопов'язаними і при реалізації фіскального механізму проявлятися у комплексі, оскільки жодна з них окремо не може реалізуватися повною мірою, а розумний паритет функцій сприятиме ефективності всієї податкової політики.

Безперечно, оподаткування на сучасному етапі стало невід'ємною складовою розвитку суспільного виробництва, із суто фіскального призначення воно поступово перетворилося на комплексний регулюючий інструмент, спрямований на вирішення невідкладних суспіль-

них проблем, що підтверджується практикою розвинутих країн, де податки виконують функції фінансового знаряддя у досягненні соціальної справедливості та активізації господарського життя.

За допомогою оподаткування, шляхом забезпечення привілейованих умов окремим галузям, регіонам і групам населення, держава здійснює політику регулювання економікою в галузевому та територіальному вимірах, маючи на меті підтримку продуцентів науково-технічних та інноваційних програм, досягнення прогресивних структурних змін у всьому народногосподарському комплексі, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності.

Розглядаючи цілі податкової політики, можна розділити її на три основні види: політика стабілізації, політика економічного зростання і політика обмеження підприємницької активності, що пов'язано з відповідним впливом на стан розвитку економіки. На сучасному етапі розвитку економічного циклу втілення в життя і підтримка політики економічного зростання є найефективнішим заходом, що дає змогу збільшити валовий національний продукт і підвищити рівень зайнятості населення як фактора зростання. Така політика базується передусім на зростанні державних витрат на фоні зниження податкового тиску на вітчизняних і зарубіжних виробників.

На сьогодні податкова політика, перерозподіляючи фінансові ресурси країни та вирівнюючи доходи в довгостроковому періоді, набуває вагомий елемент в базисі державного регулювання економічними циклами тільки в поєднанні із фінансовою, валютною, кредитною, ціновою і бюджетною політикою.

В історичному ракурсі позиції членів суспільства постійно змінювалися, але останнім часом ідея активного втручання держави в царину соціально-економічних процесів на сучасному етапі розвитку теоретичної і прикладної науки має широку підтримку в наукових світових колах. Зокрема, в 2001 р. Д.Стігліцу, Д.Акерлофу, М.Спенсу за пропагування активної поведінки держави присуджено Нобелівську премію з економіки.

За допомогою прямих методів держава в особі відповідних контролюючих органів та на основі законодавчої бази впливає належним чином на споживача та виробника продукції, робіт і послуг, формуючи сприятливий макро- та мікроекономічний клімат в країні. Саме тому існування нашого суспільства безпосередньо залежить від ефективності державного управління, і, здійснюючи вплив на економічну кон'юнктуру, держава в особі відповідних органів має на меті:

- досягнення стабільності та зростання вітчизняної економіки;
- забезпечення стабільності цін на товари і послуги;
- досягнення максимальної зайнятості населення;
- забезпечення мінімального рівня доходів населення, а також соціального захисту громадян.

Економічна передумова застосування оподаткування на практиці беззаперечно довела свою ефективність та доцільність в отриманні базисних макроекономічних параметрів, здатних позитивно впливати на розвиток економічних циклів. Сучасні дослідження показують значний взаємозв'язок між податками, зростанням ВВП і виробництвом. Енген Скінер стверджує, що збільшення на 2,5% показника співвідношення податків до ВВП скорочує щорічне зростання ВВП на 0,2-0,3%, Фолстер Хенрексон вважає, що збільшення на 10,0% показника співвідношення податків до ВВП знижує щорічне зростання ВВП на 1,0% [1]. Якщо аналізувати податкове регулювання економічного розвитку в країнах-членах Європейського Союзу, то можна виділити дві основні тенденції. Перша – це проведення незначною кількістю

країн податкових реформ. Друга – це політика, яка розраховує, перш за все, на автоматичні стабілізатори, доповнюючи їх дію цілеспрямованими заходами в сфері оподаткування [2].

Якщо вести мову про Україну то виділимо кроки по врегулюванню механізму оподаткування доходів (прибутків), отриманих УЄФА за результатами діяльності в Україні, у тому числі винагороди від продажу комерційних прав, у рамках проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні. Актуальним є визначення правил оподаткування доходів, що сплачені за роботи і послуги, виконані та надані особами на території України або за її межами у період проведення даного спортивного заходу.

Серйозний позитивний вплив на сільськогосподарське виробництво має продовження застосування механізму справляння фіксованого сільськогосподарського податку. До прийняття в жовтні 2008 року Закону України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" дія Закону України "Про фіксований сільськогосподарський податок" обмежувалася 31 грудня 2009 року.

Враховуючи негативний вплив фінансової кризи на вітчизняну банківську систему, логічним є затримка до 1 січня 2013 року терміну набрання чинності положень системи оподаткування доходів фізичних осіб в частині оподаткування доходів, отриманих у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок (у тому числі картковий рахунок). Останній факт має надзвичайно важливе значення, оскільки він дасть змогу підвищити ліквідність банківської системи, збільшити розмір її інвестиційних ресурсів.

Метою вітчизняної податкової політики, в рамках реалізації стимулюючої фіскальної політики, має стати перегляд та оптимізація механізму оподаткування галузей, які здійснюють виробництво інноваційно-інвестиційних товарів і споживчих товарів довгострокового користування. Саме вони, на відміну від галузей промисловості, які виробляють товари короткострокового користування та сфери послуг, найбільше потерпають від фінансово-економічної кризи.

Для досягнення відповідності вітчизняної податкової системи зарубіжним стандартам ми пропонуємо звільнити доходи від оподаткування за умови їх інвестування в розвиток високотехнологічного виробництва, інноваційні проекти та передові засоби виробництва, але з урахуванням обмеженого часу дії такого підходу.

Відповідно до даних авторитетного дослідження "Paying Taxes 2010", яке щорічно проводиться Світовим банком, компанією PricewaterhouseCoopers та Міжнародною фінансовою корпорацією, за складністю процедури сплати податків Україна посіла 181 місце серед 183 держав світу. Позаду залишилися лише Венесуела та Білорусь [3]. Згідно даного дослідження, вітчизняні платники податків мали здійснювати протягом року 147 податкових перерахувань, витрачаючи на це 736 годин, що є досить критичним показником. Для порівняння, у середньому по країнах, в яких проводиться моніторинг, платники мають здійснювати лише 31 платіж. Зазначена негативна ситуація безпосередньо впливає на платників податків, гальмуючи економічний розвиток нашої країни.

Реалізація економічної функції податкової політики має бути націлена на створення сприятливого бізнес-клімату в Україні, а це досягається шляхом забезпечення стабільності та передбачуваності у відносинах між платниками податків та державою. В даному контексті існує досить багато серйозних проблем: тільки в

2009р. Закон України "Про податок на додану вартість" мав 10 редакцій, Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" – 9, Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" – 8.

Соціальні ефекти податкової політики в Україні ма-ють реалізовуватися шляхом практичного впроваджен-ня системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб, яка б базувалася на диференційованій системі оподаткування різних верств населення з урахуванням сімейного стану, кількості та віку дітей, що дало б змогу зміцнити соціальну складову системи. Ідея поступового переходу до оподаткування домогосподарств замість окремої особи є досить прогресивною, адже такий під-хід при оподаткуванні особистого доходу платника вра-ховує усіх його утриманців: дітей, непрацюючих членів родини, батьків тощо.

Потрібно акцентувати увагу на зміні порядку оподат-кування доходів малозабезпечених сімей з урахуван-ням такого показника, як сукупний сімейний дохід із наданням пільги зі сплати податку у разі, якщо він є меншим від прожиткового мінімуму на одну особу.

У майбутньому слід перебудувати і доповнити систе-му пільгового оподаткування у напрямку заміни податко-вих пільг на цільові виплати, розмір яких мав би відпові-дати величині сукупного доходу сім'ї платника податку з урахуванням сукупного прожиткового мінімуму родини.

Потрібно звернути увагу на серйозність системних проблем у вітчизняній податковій системі, а відтак ух-валити уніфікований законодавчий акт – Податковий кодекс України, який започаткує якісно нові концептуа-льні засади регулювання соціально-економічного роз-витку в Україні.

1. Tax Matters. Reforming the Tax System [Електронний ресурс] / The Report of the Tax Reform Commission. – West Molesey: October 2006 – Режим доступу: www.taxreformcommission.com. – Назва з екрана. 2. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway [Текст] – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – 384 р. 3. Paying Taxes 2010 [Електро-нний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/data-tables.jhtml>. – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 27 . 1 2 . 11

